Karjeras Ziņas

Valsts izglītības attīstības aģentūras ziņu izdevums Nr. 2/2018

Skolēniem nepieciešams atbalsts karjeras veidošanā

No 2018. g. 3. līdz 28. septembrim pirmo reizi ESF projektā „Karjeras atbalsts vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs" iesaistīto skolu 7.–12. klašu skolēni tika aptaujāti par karjeras attīstības atbalsta ietekmi viņu skolā. Atbildes sniedza 19 238 jaunieši gan no vispārējās izglītības iestādēm, gan no attīstības centriem un PIKC. 54 % respondentu bija meitenes un 46 % puiši. Atkārtota aptauja ir plānota mācību gada beigās, lai karjeras atbalsta ietekmi varētu vērtēt dinamikā.

Aptaujas dati rāda, ka 76 % respondentu izprot, kas ir karjeras izglītība skolā un kurš viņu izglītības iestādē ir atbildīgs par karjeras attīstības atbalstu. Aptaujā noskaidrots, ka 64 % no skolās organizētajiem karjeras pasākumiem ir palīdzējuši iepazīt dažādas profesijas, 45 % – izprast savus nākotnes mērķus un 36 % – labāk iepazīt sevi, savas spējas un intereses. Karjeras konsultācijas ir apmeklējuši tikai 11 % respondentu.

Skolēnu skatījumā aktuālākie un noderīgākie karjeras attīstības atbalsta pasākumi ir Karjeras nedēļa, Ēnu diena, mācību ekskursijas un izstāde „Skola 2018". Skolēni atzinīgi novērtē arī iespējas apmeklēt profesionālās izstādes, piemēram, *SkillsLatvia*. 44 % aptaujāto jauniešu norāda, ka vēlas apmeklēt uzņēmumus un iestādes, lai tur iepazītos ar sev interesējošām profesijām un piedalītos dažādās nodarbībās gan profesiju iepazīšanas, gan pašizpētes nolūkā.

Aptauja liecina, ka skolās būtu vairāk jāveicina karjeras e-resursu, kā arī individuālo konsultāciju izmantošana. Mazāk nekā puse aptaujāto skolēnu (47 %) ir informēti par izglītības un darba informācijas vietnēm *www.niid.lv* un *www.profesijupasaule.lv.* Tomēr 68 % skolēnu diezgan bieži apmeklē savas mācību iestādes interneta vietni, tāpēc skolām ieteicams sistemātiski aktualizēt tās saturu.

Inta Asare, VIAA Informācijas un karjeras atbalsta departamenta direktore, uzsver: „Pašlaik nav paredzēts centralizēts finansējums pedagogu karjeras konsultantu darbam pēc ESF projekta beigām 2020. gadā. Domājot par turpmāko periodu, aicinu pašvaldības saskatīt un novērtēt karjeras konsultanta palīdzību, skolēniem izzinot savus talantus un izvēloties piemērotāko karjeras ceļu dzīvē." ▪

Karjeras izglītības konference notiks Liepājā

2019. gada 12.–13. aprīlī Liepājas Olimpiskajā centrā notiks piektā karjeras izglītībai veltītā zinātniski praktiskā konference „Līdzsvars dzīvē – līdzsvars karjerā". Pasākumā būs iespējams iepazīties ar dažādu lektoru atziņām par līdzsvarotas karjeras būtību, tās iegūšanu un saglabāšanu, piedalīties Latvijā pirmās Karjeras atbalsta veicināšanas balvas pasniegšanas ceremonijā, aplūkot Liepājas karjeras izglītības objektus, kā arī apmeklēt Liepājas teātra pirmizrādi.

Konferenci organizē Liepājas izglītības pārvalde sadarbībā ar VIAA *Euroguidance* programmu un Latvijas Karjeras attīstības atbalsta asociāciju (LKAAA). Dalība konferencē – bez maksas. Obligāta iepriekšēja pieteikšanās. Transporta un nakšņošanas izmaksas LKAAA biedriem daļēji tiks kompensētas. ▪

Skills konkursi

No 8. līdz 9. maijam notiks nacionālais jauno profesionāļu meistarības konkurss *SkillsLatvia 2019*, kurā 19 prasmju konkursos sacentīsies un savu meistarību demonstrēs profesionālās izglītības iestāžu audzēkņi no visas Latvijas. Paralēli konkursa norisei notiks profesiju paraugdemonstrējumi, kuros aicināti piedalīties visi apmeklētāji.

Savukārt no 22. līdz 27. augustam Kazaņā, Krievijā, norisināsies pasaulē lielākais profesionālo prasmju izcilības konkurss *WorldSkills 2019*, kurā 67 valstu konkurencē Latviju pārstāvēs 7 jaunie profesionāļi.

Sekojiet līdzi aktuālajai informācijai VIAA vietnē un sociālajos tīklos! ▪

Kā jaunietim sagatavoties dzīvei 21. gadsimtā?

Ilze Astrīda Jansone

Valsts izglītības attīstības aģentūra

Euroguidance programmas vadītāja

Raksts tapis sadarbībā ar Ziemeļu un Baltijas valstu *Euroguidance* centriem.

21. gadsimta prasmes ir aktuāls jautājums starptautisko organizāciju dienaskārtībā. Pētījumus par nākotnes prasmēm ir publicējušas gan Eiropas Komisija, gan ANO un EDSO. Tajos ir minēta strauji mainīgā digitālā sabiedrība un bieži apspriesta tādu profesiju attīstīšanās, kādas pašlaik vēl nav iedomājamas. Kā karjeras konsultants var palīdzēt jaunietim sagatavoties nākotnes karjerai, kas tikai veidojas, un ar kādiem faktoriem viņiem jārēķinās?

Tehnoloģiju ietekme

Pasaules ekonomikas forums tehnoloģiju ietekmi raksturo kā digitalizāciju, kas iedalāma trīs prasmju pakāpēs:

1. digitālais pilsonis – prot droši, efektīvi un atbildīgi izmantot digitālos medijus un tehnoloģijas;

2. digitālais ražotājs – piedalās digitālā satura veidošanā un prot realizēt savas idejas, izmantojot digitālos rīkus;

3. digitālais uzņēmējs – prot izmantot digitālos medijus un tehnoloģijas, lai risinātu augstas sarežģītības problēmas un radītu jaunas iespējas.

No darba digitalizācijas izriet arī jautājums par darba robotizāciju. Zviedrijas Stratēģiskās pētniecības fonds ziņo par darba robotizāciju turpmāko 20 gadu laikā, kad daudzu zināšanu ietilpīgu profesiju pārstāvjus, piemēram, ekonomistus, aizstās roboti. Pašlaik ir iespējams aizvietot kasierus, tirdzniecības darbiniekus un iekārtu operatorus. Vismazāk robotizācija skars tās profesijas, kas ir saistītas ar sociālajām, mākslinieciskajām un pārliecināšanas prasmēm, piemēram, skolotājus, vadītājus, psihologus un garīdzniekus.

Globalizācijas ietekme

Jauniešus ikdienā ietekmē dažādas kultūras – ja ne klātienē, tad internetā. Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas Starptautiskās skolēnu novērtēšanas programma (*PISA*) 2018. gadā noformulēja jaunu prasmju kopumu, ko sauc par globālo kompetenci (citur saukta par starpkultūru kompetenci). Globālā kompetence ļauj izprast pasauli un dažādas kultūras izpausmes, cieņpilni formulēt savu viedokli un efektīvi piedalīties sabiedriskajos un pilsoniskajos procesos, veicinot ne tikai personisko, bet arī kopējo labklājību un ilgtspējīgu attīstību. Globālā kompetence sasaista starpkultūru saskarsmes, globālā pilsoniskuma un demokrātijas prasmes.

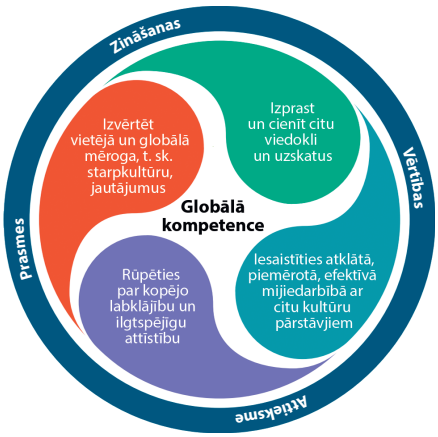

Globālās kompetences jeb starpkultūru kompetences modelis

Eiropas Savienības ietekme

2018. gada maijā Eiropas Savienība apstiprināja jaunu pamatkompetenču atsauces ietvaru, kurā aktualizētas kompetences, kas ļauj Eiropas iedzīvotājiem iegūt personīgo piepildījumu, strādāt un līdzdarboties sabiedriskajos un pilsoniskajos procesos.

Ietvarā ir noteiktas astoņas galvenās kompetences.

Personiskā, sociālā un mācīšanās kompetence izceļ karjeras jautājumus: spēju pārvaldīt savu karjeru, izpratni par karjeras meklēšanas iespējām un konsultācijām vai atbalstu. Visas galvenās kompetences caurvij

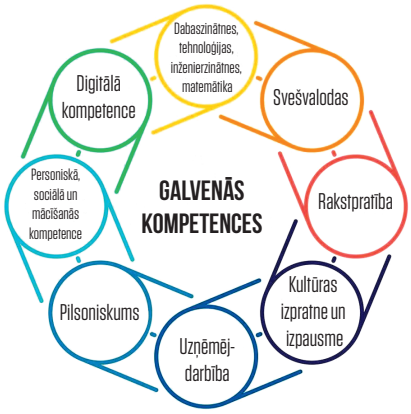

Galveno kompetenču ietvars

tādas prasmes kā kritiskā domāšana, problēmu risināšana, prasme strādāt komandā, saziņas un sarunu risināšanas prasme, analītiskā prasme, radošums un starpkultūru prasmes.

Reformas „Skola 2030" ietekme

Arī Latvijā izglītības reforma „Skola 2030" ir vērsta uz to, lai jaunietis tiktu sagatavots sabiedriskajiem un pilsoniskajiem procesiem. „Latvijas skolēniem kopumā labi padodas uzdevumi, kas prasa atcerēties vai rīkoties pazīstamās situācijās, taču trūkst iemaņu un pieredzes iedziļināties, apstrādāt daudzveidīgus datus, darboties komandā, piedāvāt risinājumus nestandarta situācijām. Tāpēc skolām jācenšas piedāvāt bērniem un jauniešiem tādu mācīšanās pieredzi, kuras rezultāts būtu skolēna lietpratība jeb kompetence: spēja kompleksi lietot zināšanas, prasmes un paust attieksmi, risinot problēmas mainīgās dzīves situācijās," akcentē Izglītības un zinātnes ministrija. 2018. gada novembrī tika apstiprināts pamatizglītības standarts, savukārt vidējās izglītības standarts vēl tiek izstrādāts.

Ko darīt Latvijas jaunietim, kurš jau ir pabeidzis pamatskolu vai vidusskolu? Kā viņam iegūt mācīšanās pieredzi, kas attīsta 21. gadsimta prasmes, īpaši tās, kas saistītas ar globālo kompetenci? Viens no risinājumiem ir meklēt mācību mobilitātes iespējas formālā vai neformālā izglītībā, lai jaunietis

varētu piedzīvot, ko nozīmē risināt nestandarta problēmas reālās dzīves situācijās. Pētījumi par *Erasmus+* skolu partnerības dalībnieku pieredzi liecina, ka 88 % no viņiem ir uzlabojuši sociālo kompetenci un četri no pieciem aptaujātajiem ir pilnveidojuši savu pilsoniskumu un ir gatavi piedalīties sabiedriskajos procesos.

Kādas darba devējam noderīgas prasmes var nodrošināt mācību mobilitātes pieredze? ASV Starptautiskās izglītības institūts 2017. gada pētījumā noskaidroja, kādas personiskās, kognitīvās un starppersonu kompetences tiek nodrošinātas, mācoties ārvalstīs. Analizējot 15 kompetences, *Euroguidance* programmas speciālisti secināja, ka visbiežāk darba devēji pieprasa astoņas no tām: problēmu risināšanu, pašpārliecinātību, iecietību, iniciatīvu, spēju pielāgoties apstākļiem, starpkultūru un starppersonu prasmes, zinātkāri, izturību. Mācīšanās pieredze ārvalstīs paplašina izpratni par karjeras iespējām, kā arī attīsta pašpārliecinātību, kas ļauj uzdrīkstēties īstenot savus karjeras mērķus.

„Ko darīt Latvijas jaunietim, kurš jau ir pabeidzis pamatskolu vai vidusskolu? Kā viņam iegūt mācīšanās pieredzi, kas attīsta 21. gadsimta prasmes, īpaši tās, kas saistītas ar globālo kompetenci? Viens no risinājumiem ir meklēt mācību mobilitātes iespējas formālā vai neformālā izglītībā, lai jaunietis varētu piedzīvot, ko nozīmē risināt nestandarta problēmas reālās dzīves situācijās."

Karjeras speciālista loma

Jaunā *Erasmus* programma 2021.–2027. gadam paredz divkāršot mobilitātes budžetu, lai radītu mācību mobilitātes iespējas 12 miljoniem cilvēku, kas ir trīsreiz vairāk nekā programmas *Erasmus+* periodā. Karjeras atbalsta speciālists var palīdzēt jauniešiem uzzināt par iespēju piedalīties *Erasmus* mobilitātē, jo jaunā programma pastiprinās iekļaujošās izglītības aspektu. Karjeras speciālists var palīdzēt jaunietim mērķtiecīgāk plānot savu mobilitātes pieredzi, izvēloties piemērotāko mācību līmeni un formu, kas dos lielākus mācīšanās ieguvumus. Savukārt paši karjeras speciālisti mācīšanās mobilitātes pieredzi var iegūt gan kā izglītības iestādes darbinieki, gan arī sadarbībā ar Latvijas Karjeras attīstības atbalsta asociāciju. Vairāk par to var uzzināt vietnes *www.lkaaa.lv* sadaļā „Projekti". ▪

Jauni izdevumi

Sekmīgai dzīvei un karjerai

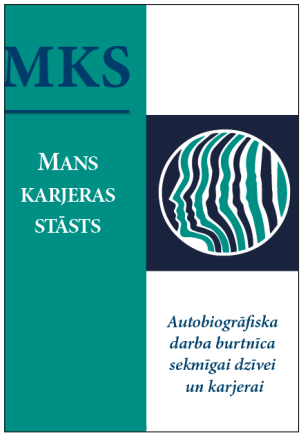

Programmas *Euroguidance* ietvaros ir izdota profesora Marka Savicka darba burtnīca „Mans karjeras stāsts" latviešu valodā. Darba burtnīca papildina *Euroguidance* 2017. gada M. Savicka izdevumu „Dzīves plānošanas rokasgrāmata".

Darba burtnīcu „Mans karjeras stāsts" var izmantot individuāli vai grupās. Tā virzīs refleksiju un palīdzēs izprast darba nozīmi un jēgu cilvēka dzīvē. Darba burtnīcā izmantotie autobiogrāfiskie karjeras konsultēšanas principi var palīdzēt pieņemt lēmumus saistībā ar pārmaiņām dzīvē vai ar turpmāko karjeras ievirzi.

Pedagogi burtnīcu var izmantot karjeras izglītības programmas ietvaros vidusskolā vai augstskolā. Tā pilnveidos skolēnu vai studentu spēju izstāstīt, noklausīties un skaidrāk, ar lielāku izpratni pārveidot savu dzīves un topošās karjeras stāstu, lai to īstenotu mācībās un darbā.

Izdrukājamu darba burtnīcas PDF versiju var lejupielādēt VIAA vietnē *www.viaa.gov.lv/euroguidance*, sadaļā „Karjeras speciālistiem". ▪

Radošai dzīves plānošanai

Programmas *Euroguidance* ietvaros ir izdots pirmais personalizētais plānotājs, kas veltīts mobilitātei un karjeras attīstībai.

Katrs plānotāja lietotājs varēs to pielāgot savām interesēm un vajadzībām, izmantojot to kā plānotāju, dienasgrāmatu vai pierakstu sistēmu savu mērķu, uzdevumu un piezīmju apkopošanai. Izdevuma saturā ir dažas jau ieskicētas sadaļas, kas rosinās aizdomāties par personīgajām mācību, darba, ceļošanas un atpūtas iecerēm un dzīvi kopumā. Atsevišķas sadaļas ir papildinātas ar noderīgām saitēm, piemēram, izaugsmes iespēju apzināšanai. Radošai pašizpausmei ir iekļauta arī trafareta lapa, kas noderēs, zīmējot jaunu sadaļu nosaukumus un kalendāra tabulas, kā arī veidojot uzdevumu vai piezīmju sistēmas.

Ar mobilitātes un karjeras attīstības tematiku ir saistīts arī plānotāja dizains, ko veidojusi Latvijas Mākslas akadēmijas maģistrantūras studente māksliniece Līva Ozola.

Izdevumu varēs saņemt karjeras atbalsta jomas speciālisti Valsts izglītības attīstības aģentūras organizēto *Euroguidance* pasākumu laikā. ▪

Interešu izglītība karjeras attīstības atbalstam

Sanita Loze

Valmieras Jaunatnes centra „Vinda" direktore

Valmieras Jaunatnes centrs „Vinda" ir Valmieras pilsētas pašvaldības dibināta interešu izglītības iestāde, kur bērni un jaunieši var atrast sev piemērotāko brīvā laika nodarbi, iestājoties kādā no 27 pulciņiem vai iesaistoties Valmieras Jauniešu domes darbā.

Mūsu mērķgrupa ir 2 līdz 25 gadus veci bērni un jaunieši. Tāpat mēs Valmierā esam atbildīgi par Jaunatnes politikas īstenošanu, Dziesmu un deju svētku tradīcijas kopšanu, skašu, konkursu un sacensību, kā arī pilsētas pasākumu organizēšanu bērniem un jauniešiem.

2015. gada rudenī es kļuvu par šīs iestādes direktori, jo man ir svarīgi dot pienesumu savai pilsētai. Pēc izglītības esmu skolotāja. Mani vienmēr ir aizrāvis pedagoģiskais process un iespēja palīdzēt bērniem un jauniešiem attīstīt savas prasmes un iemaņas. Darbs ir radošs un interesants.

Interešu izglītība ir mantojums, kas mūs atšķir no citām valstīm, kur interešu izglītības pulciņi nav tik brīvi pieejami visiem sabiedrības slāņiem. Tā ir saglabājama izglītības joma, kas patlaban prasa jauninājumus un jaunu izpratni par pieejām un kvalitāti. Tas, par ko tagad runā saistībā ar kompetenču pieeju, interešu izglītībā ir pamatu pamats jau daudzus gadus. Piemēram, caurviju kompetence „kritiskā domāšana un problēmu risināšana" deju kolektīvā vai trases automodelisma pulciņā ir ikdiena. Ja audzēknis nespēs sevi kritiski novērtēt un risināt radušās problēmas, diezin vai deju skatē tiks iegūta augstākā pakāpe un sacensībām uzbūvēta vieglākā un ātrākā automašīna. Tas vistiešākajā veidā ir saistīts arī ar karjeras vadības prasmēm un karjeras izglītību. Patlaban strādāt izglītības iestādē ir ļoti interesanti, īpaši interešu izglītības jomā, kur nav gatavu recepšu – standartu un programmu.

Agrīna izpratnes veidošana

Interešu izglītības loma ir milzīga. Pulciņos bērni jau no agrīna vecuma var izmēģināt to, kas viņiem patīk, un noskaidrot, kas vislabāk padodas. Pulciņos viņi apgūst tādu prasmi kā pašizziņa: ko es spēju, protu un varu un cik liela ir mana pacietība un precizitāte, piemēram, veidojot keramikas darbu. Interešu izglītības programmas dod arī ieskatu profesiju pasaulē, un pulciņos iegūtā pieredze palīdzēs jauniešiem pieņemt lēmumu par to, kura joma viņus aizrauj visvairāk un ar kuru viņi saistīs savu dzīvi.

Organizatoriskās grūtības

Esmu dalījusies pieredzē gan ar kolēģiem – interešu izglītības centru vadītājiem –, gan ar interešu izglītības skolotājiem. Pieredze ir līdzīga: lai gan ikdienā pulciņos tiek īstenoti neskaitāmi karjeras attīstības atbalsta pasākumi, visgrūtāk ir šos pasākumus nodefinēt pulciņa programmā. Domāju, ka interešu izglītības loma karjeras izvēlē ir jāaktualizē, organizējot pieredzes apmaiņas seminārus un radošas darba grupas, kas izstrādātu metodiskos ieteikumus interešu izglītības pedagogiem par to, kā efektīvi iekļaut karjeras attīstības atbalsta pasākumus savā ikdienas darbā.

Svarīgākais – sadarbība

Sadarbība vispirms izpaužas pašā iestādē – starp skolotājiem, starp skolotāju un administrāciju, kā arī starp konkrēto iestādi un pārējām izglītības iestādēm. Būtu ideāli, ja pašvaldībā karjeras attīstības atbalsta jomā iesaistītās puses – izglītības pārvaldes karjeras speciālists, skolas, interešu izglītības iestāde – darbotos kā vienota komanda un kopīgi plānotu aktivitātes un pasākumus. Tad arī notiktu kvalitatīva informācijas apmaiņa par pašvaldībā pieejamajām iespējām un resursiem. Diemžēl situācija bieži vien ir citāda. Skolas ir pārņemtas ar

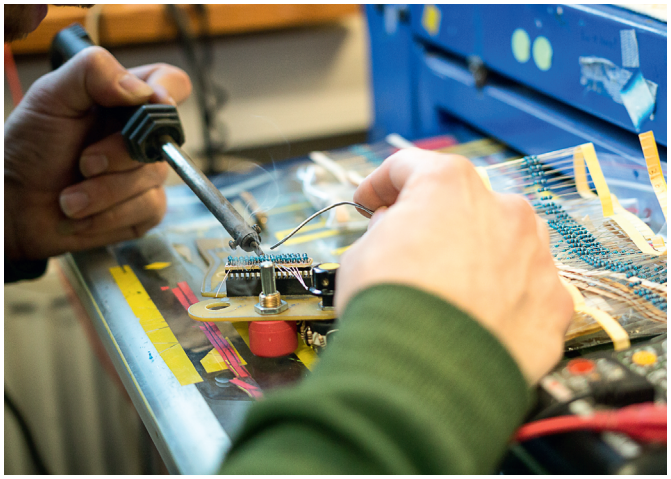

Mehatronikas pulciņš Jaunatnes centrā „Vinda"

Mākslas un dizaina studija

Jaunatnes centra bērni šūšanas un modelēšanas nodarbībā

neskaitāmu projektu īstenošanu un citām aktivitātēm, un tam, ko piedāvā interešu centri, neatliek laika. Būtisks sadarbības partneris interešu izglītībā, īpaši tehniskās jaunrades jomā, būtu vietējie uzņēmēji. Interešu izglītība ir ļoti laba platforma, kur neformālā vidē bērnus un jauniešus var iedvesmot un ieinteresēt, piemēram, par inženierzinātnēm un tehnoloģijām, sasaistot tās ar vietējā darba tirgus pieprasījumu. Pie šīs sadarbības formas mēs savā iestādē vēl cītīgi strādājam. Turklāt interešu izglītībā ir svarīgi zināt un redzēt, kas notiek citās jomās, kā attīstās zinātne un pētniecība, ko piedāvā zinātnes centri, piemēram, „Zinoo" un „Ahhaa". Būtu svarīgi uzskatīt šos zinātnes centrus nevis par konkurentiem, bet par lieliskiem sadarbības partneriem, kas spēj papildināt interešu izglītības centra darbu.

Atgriezeniskā saikne kā vērtējums

Vispārējās vai profesionālās izglītības iestādē jaunietis mācās, lai iegūtu noteiktu izglītības pakāpi. Lai to izdarītu, viņam ir nepieciešamas iepriekšējas zināšanas, uz kurām balstoties jāapgūst atbilstošs mācību priekšmetu skaits un jāiegūst pietiekams vērtējums. Interešu izglītības iestāde interesējošo jomu ļauj brīvi izvēlēties, un jaunietis prasmes apgūst sev piemērotā tempā. Vērtējums netiek izteikts atzīmēs, taču apguves procesā jaunietim ir iespēja saprast, vai izvēlētā joma atbilst viņa vēlmēm un vai viņam piemīt tās īpašības, kas vajadzīgas iecerētā projekta īstenošanai. Ļoti būtiski jauniešiem ir piedalīties sacensībās, konkursos vai skatēs un gūt arī šādu apliecinājumu par savu darbu. Būtībā interešu izglītībā notiek nepārtraukts vērtēšanas process, kam raksturīga nemitīga atgriezeniskā saikne.

Gandarījums par paveikto

Mūsu darbība palīdz jauniešiem sevi labāk izprast, darbojoties pulciņos, piedaloties pasākumos un iesaistoties lēmumu pieņemšanā. Gandarījumu dod apliecinājums par labi padarītu darbu – vecāku atzinība par to, ka, pateicoties „Vindas" pulciņam, bērns ir atradis sevi un interešu izglītībā apgūto turpina mācīties nākamās pakāpes izglītības iestādē, vai arī pasākumi, kas apliecina, ka iecerēto ir izdevies sasniegt.

Interešu izglītības perspektīva

Interešu izglītība ir vērtīga mūsu izglītības sistēmas sastāvdaļa, un tai jābūt pieejamai gan skolās, gan interešu izglītības iestādēs. Gadu gaitā ir izveidojušās daudzveidīgas tradīcijas un iestrādnes, piemēram, kultūrizglītība ir mūsu Dziesmu un deju svētku tradīcijas pamats. Daudz iespēju sevi pilnveidot ir arī tehniskajā jaunradē un vides izglītībā. Tomēr ir arī jāsaprot, ka bērnu un jauniešu vajadzības ir mainījušās, tāpēc katrā interešu izglītības jomā ir jāmeklē jauni un atraktīvi bērnu un jauniešu piesaistes veidi. Interešu izglītībai ir jākļūst par nozīmīgu karjeras attīstības atbalsta veidu. Ir jādomā par to, kā interešu izglītība varētu palīdzēt īstenot obligātās izglītības saturu. Agrāk formālā un neformālā izglītība tika uztvertas kā atsevišķi virzieni; tagad būtu svarīgi nevis atteikties no interešu izglītības centru sniegtā piedāvājuma, bet meklēt saskares punktus. ■

Jaunatnes centra bērni Podnieku studijas nodarbībā

Karjeras attīstības atbalsts pasaulē un Latvijā

Ilze Astrīda Jansone

Valsts izglītības attīstības aģentūra

Euroguidance programmas vadītāja

2018. gadā Zviedrijā, Gēteborgā, norisinājās gadskārtējā Starptautiskās Karjeras atbalsta asociācijas (*IAEVG*) konference.

Starp konferences dalībniekiem bija arī vairākas pārstāves no Latvijas. Esam aicinājuši viņas izteikt savu viedokli par pašreizējo situāciju karjeras attīstības atbalsta jomā pasaulē un par šīs jomas attīstības perspektīvām Latvijā. Ar savu skatījumu dalījās Izglītības un zinātnes ministrijas Politikas iniciatīvu un attīstības departamenta vecākā eksperte **Jeļena Muhina**, Valsts izglītības attīstības aģentūras Informācijas un karjeras atbalsta departamenta programmas *Euroguidance* vadītāja **Ilze Astrīda Jansone** un Latvijas Karjeras attīstības atbalsta asociācijas (LKAAA) valdes priekšsēdētāja, Rīgas Tehniskās universitātes (RTU) Studentu servisa centra vadītāja **Una Vorma**.

Atsaucot atmiņā konferences pieredzi, kādas ir jaunākās vēsmas karjeras attīstības atbalsta jomā pasaulē?

JEĻENA MUHINA:

Starptautiskās karjeras speciālistu konferences tēma bija *„A Need for Change"* jeb nepieciešamība pēc pārmaiņām, t. sk. pēc pārmaiņām karjeras speciālistu sagatavošanā un darba praksē, lai viņi spētu efektīvi sniegt atbalstu klientiem saistībā ar tādiem mūsdienu izaicinājumiem kā tehnoloģiskās attīstības tempa pieaugums, darbaspēka migrācija un darba tirgus strukturālās pārmaiņas.

Viena no konferences caurviju tēmām bija saistīta ar modernajām tehnoloģijām un sociālo mediju lomu karjeras attīstības atbalstā. Nebūtu pārspīlēti teikt, ka mūsdienās informācijas tehnoloģijas ietekmē jebkuru dzīves aspektu un pakāpeniski maina sabiedrības priekšstatus par pakalpojumu saņemšanas veidiem, ātrumu un kvalitāti. Konferencē daudz tika runāts par informācijas tehnoloģiju integrēšanu karjeras konsultantu darbā un ar to saistītajām iespējām un priekšnosacījumiem, t. sk. par karjeras speciālistu un iedzīvotāju digitālo prasmju līmeņa celšanu un datu aizsardzības jautājumiem. Vienlaikus būtu jāpatur prātā Džeimsa Sampsona (*James P. Sampson*) piezīme par to, ka saziņa e-vidē nevar aizstāt karjeras konsultanta un klienta dzīvo saziņu. Džeimss Sampsons ir Konsultāciju un karjeras attīstības tehnoloģiju pētījumu centra (*Tech Center*) pārstāvis, kurš vairāk nekā 30 gadus ir pētījis informācijas tehnoloģiju izmantošanu konsultāciju un karjeras attīstības jomā.

Liela uzmanība tika pievērsta inovatīvajām metodēm un pieejām karjeras konsultanta darbā. Īpaši tika uzsvērta nepieciešamība pēc proaktīvām darbībām sociāli mazaizsargāto personu grupu sasniegšanai. Dienvidaustrumu Norvēģijas Universitātes profesors Pēters Plants (*Peter Plant*) atzīst, ka „ievērojamus rezultātus var panākt karjeras konsultācijas, kas tiek sniegtas ārpus karjeras konsultanta kabineta – klienta dzīvesvietā vai darbavietā". Vienlaikus viņš uzsver, ka šīs metodes izmantošana prasa labu karjeras konsultanta sagatavotību un gatavību iziet no ierastās komforta zonas.

Joprojām aktuāli ir arī jautājumi, kas saistīti ar multikulturālismu, migrāciju un iebraucēju integrāciju darba tirgū un sociālajā dzīvē.

UNA VORMA:

Viena no konferences virstēmām bija migranti un darbs ar tiem. Pagaidām tas mūs neskar tik lielā mērā kā citus, tomēr ir jādomā par dažādību un iekļaujošu sadarbību. Es strādāju augstskolā un redzu, ka pašlaik iebrauc ļoti daudz ārvalstu studentu, un mēs visi mācāmies ar viņiem strādāt. Konferencē iepazinos ar Kanādas piemēru – viņi jau kādu laiku strādā ar starptautiskajiem studentiem –, kā arī piedalījos darba grupā, kur runājām par to, kā strādāt ar dažādām mērķgrupām.

Piedalījos arī vairākās prezentācijās par vecāku lomu karjeras atbalsta sniegšanā. Saskaņā ar pētījumiem vecāku loma ir tiešām liela, tāpēc vecāki ir nepārtraukti jāizglīto par dažādām iespējām, lai viņi pēc tam spētu ieteikt saviem bērniem plašākas iespējas, nevis tikai populārākās profesijas.

Euroguidance *tīkla informatīvais stends* IAEVG *konferencē Gēteborgā*

Un trešais: karjeras atbalsta jomā ienāk IKT prasmes un to izmantošana ikdienas darbā. Tas sniedz plašākas iespējas, taču rada arī grūtības, jo šī joma ir ļoti plaša un ir jāsaprot, kas kuram labāk der.

ILZE ASTRĪDA JANSONE:

Konferencē tika aplūkotas pārmaiņas piecās jomās:

- karjeras atbalsta pakalpojumi un to pieejamība,
- karjeras atbalsta speciālistu sagatavošana,
- teorijas, modeļi un stratēģijas darbam ar imigrantiem un bēgļiem,
- IKT un sociālo mediju loma karjeras atbalsta sniegšanā,
- karjeras atbalsta loma mainīgajā darba tirgū.

Džeimss Sampsons un kolēģi raksta, ka stiprākas saiknes starp teoriju, pētniecību un praksi var palīdzēt mūsu profesijai nodrošināt ietilpīgākas un labāk lietojamas teorijas, izzinošākus un aktuālākus pētījumus, kā arī efektīvāku un pamatotāku praksi.

Kādus citu valstu pieredzes aspektus jūs vēlētos iedzīvināt Latvijā?

JEĻENA MUHINA:

Tā noteikti ir tāda karjeras attīstības atbalsta pakalpojumu pieejamība pieaugušajiem, kāda tiek nodrošināta, piemēram, Skandināvijas valstīs. Jau sen tiek atzīts, ka mūsdienu mainīgajā informācijas laikmetā ar tām zināšanām, ko esam ieguvuši skolā un universitātē, visam mūžam vairs nepietiek. Zināšanas un prasmes ir jāuzkrāj un nemitīgi jāatjauno. Tikpat svarīgi ir kvalitātes uzraudzīšana, kas jau tiek praktizēta Igaunijā un pakāpeniski tiek attīstīta arī Latvijā.

Mani patīkami pārsteidza konferencē prezentēto pētījumu augstais zinātniskais līmenis. Atzīstami, ka dažādu valstu jaunie pētnieki savus darbus velta karjeras atbalsta tēmu izpētei, attīsta jaunas teorijas, modeļus un pieejas, tā stiprinot karjeras atbalstu kā zinātnes virzienu, turklāt vairāki pētījumi ir praktiski izmantojami. Tas būtu trešais aspekts, ko es vēlētos redzēt Latvijā, proti, karjeras attīstības atbalsta kā zinātnes jomas attīstība un ciešāka pētnieku sadarbība ar karjeras jomas praktiķiem.

UNA VORMA:

Latvijā noteikti vajadzētu iedzīvināt sistematizētu un saprotamu karjeras atbalstu, kas būtu pieejams dažādu vecuma grupu pārstāvjiem. Pēdējos gados situācija ir uzlabojusies, bet vēl joprojām šajā jomā ir daudz darāmā.

Savā darba vidē, universitātē, es vēlētos ieviest karjeras atbalstu ārvalstu studentiem. Kaut kādā mērā jau tas tiek sniegts, taču vairāki aspekti nav tādi paši kā vietējiem studentiem.

Trešais, ko es vēlētos aizgūt no dažām ārvalstīm, arī Igaunijas, ir jauniešu karjeras atbalsta centri. Tajos strādā konsultanti, pie kuriem jaunieši var vērsties ar sev aktuāliem jautājumiem un saņemt atbalstu no konsultantiem, kuri nav piesaistīti konkrētām skolām vai universitātēm.

ILZE ASTRĪDA JANSONE:

Konferencē radās apziņa par to, cik jauna Latvijā ir karjeras atbalsta joma. Mums vajag vairāk savu pētnieku, kas karjeras jēdzienu spētu iedzīvināt Latvijas akadēmiskajās aprindās, kā arī nostiprinātu konceptuālu pamatojumu sistēmas darbībai. Vēl ir maz Latvijas autoritāšu, kas spētu pamatot, noformulēt un aizstāvēt karjeras atbalsta elementus atbilstoši mūsu valsts īpatnībām. Daudz noskatāmies no citu valstu pieredzes un cenšamies aizgūt labo praksi, bet nav viena stingra attīstības virziena. Gribētos, lai būtu aktīvāka starpdisciplinārā sadarbība starp izglītības, psiholoģijas un ekonomikas jomas pētniekiem. ▪

> „Mums vajag vairāk savu pētnieku, kas karjeras jēdzienu spētu iedzīvināt Latvijas akadēmiskajās aprindās, kā arī nostiprinātu konceptuālu pamatojumu sistēmas darbībai."

Spriežot pēc konferences rakstu krājumā iekļautajiem darbiem, kas veltīti katrai no pārmaiņu jomām, aktuālākās problēmas globālajā mērogā ir saistītas ar karjeras atbalsta pakalpojumiem un to pieejamību. Vienojošais elements ir pašreizējās sistēmas nespēja piedāvāt risinājumus, kas jauniešus uzrunātu un pienācīgi sagatavotu veiksmīgai karjerai.

Kādi ir lielākie uzdevumi? Pirmkārt, definēt, kas 21. gadsimtā ir veiksmīga karjera. Karjeras speciālistiem, vecākiem un pašiem jauniešiem ir jāapzinās, ka veiksmīgas karjeras definīcijai ir jābūt personīgai un lokālai, nevis komerciālai un globālai. Otrkārt, ir jānodrošina sadarbība un sazobe starp izglītību un darba tirgu, lai iegūtās zināšanas tiktu izmantotas un lai jaunieši nekļūtu par ķīlniekiem tam, ka darba tirgus pārkārtošanās apsteidz pārmaiņas izglītībā. Trešais jautājums ir karjeras speciālistu zināšanu un prasmju aktualitāte – cik lielā mērā karjeras speciālistu izglītība un profesionālā pilnveide atbilst pārmaiņām darba tirgū un cik aktīvi paši speciālisti iesaistās savā un profesijas attīstībā.

tas, lai dažādos dzīves posmos mums būtu pieejams profesionāls karjeras attīstības atbalsts. Pakāpeniski ar ES fondu projekta finansējumu šis jautājums tiek sakārtots skolās. Pieaugušajiem joprojām ir mazāk iespēju saņemt karjeras konsultācijas. Kaut gan Nodarbinātības valsts aģentūras karjeras konsultanti ir pieejami arī nodarbinātām personām, sabiedrība par to ir maz informēta, turklāt izmantot šo pakalpojumu bieži vien traucē aizspriedumi. Runājot par karjeras konsultācijām pieaugušajiem, parasti nāk prātā atbalsta sniegšana mazkvalificētiem darbiniekiem, tomēr arī savas jomas ekspertiem un augsti kvalificētiem darbiniekiem karjeras un dzīves pārejas posmos noderētu profesionāls karjeras speciālista padoms. Tas, protams, prasa arī, lai karjeras konsultanti pilnveidotu zināšanas par tautsaimniecības attīstības tendenču analīzi, darba tirgus prognožu izmantošanu un ekonomikas sektoru specifiskajām iezīmēm.

Otrs būtisks aspekts ir ar datiem pamatota karjeras attīstības atbalsta politikas plānošana un pakalpojumu

Inovācijas izglītībā

Marta Rubīna

VIAA Informācijas un karjeras atbalsta departamenta Karjeras atbalsta nodaļas vecākā programmas speciāliste

Mācību vides modernizēšana

Teju katrā karjeras atbalstam un nodarbinātībai veltītajā konferencē tiek aktualizēta prasmju nozīme indivīda dzīves plānošanā. Vienlaikus notiek diskusijas par strauji mainīgo pasauli, kurā mūs gaida jaunas profesijas, digitalizācija, robotizācija un atšķirīgi domājošas paaudzes ar dažādām pieejām mācīšanās procesam un dzīves plānošanai. Šīs tendences liecina, ka gan indivīdiem, gan izglītības sistēmai jau tuvākajā nākotnē jābūt ļoti elastīgiem – jāspēj pielāgoties, lai tiktu līdzi laikam un lai būtu ne tikai jaunās profesijas, bet arī prasmīgi un motivēti cilvēki īstajā vietā.

Likumsakarīgi, ka mācību vides modernizēšana ar dažāda mēroga projektu palīdzību skolās kļuvusi par ierastu praksi. Mēs paļaujamies uz to, ka lielākā daļa no pirmās paaudzes, kas piedzīvos jauno pieeju mācību saturam un saņems daudzpusīgu karjeras atbalstu, spēs apzināti izvēlēties un patstāvīgi veidot savu turpmākās izglītības un darba ceļu. Daudziem šis ceļš vedīs uz Latvijas augstskolām, tāpēc ir jānoskaidro, kā modernizācijas process tiek izvērsts gan vispārējās vidējās izglītības, gan augstākās izglītības iestādēs.

Skolu pieredze

Vispārizglītojošās skolās un profesionālās izglītības iestādēs patlaban tiek īstenoti vairāki ESF finansēti projekti, kas sekmēs pozitīvu izmaiņu ieviešanu izglītībā. Projekti aptver kompetenču pieejā balstītas vispārējās izglītības satura aprobāciju[1], digitālo mācību un metodisko līdzekļu izstrādi[2], atbalstu nacionāla un starptautiska mēroga pasākumu īstenošanai izglītības ieguvēju talantu attīstībai[3] un atbalstu izglītības ieguvēju individuālo kompetenču attīstībai[4]. Tie aptver arī tādas aktivitātes, kuru nolūks ir samazināt priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu, īstenojot preventīvus un intervences pasākumus[5], kā arī uzlabot vispārējās un profesionālās izglītības ieguvēju pieeju karjeras atbalstam[6]. Atsevišķi tiek īstenots projekts, kas nodrošinās efektīvu profesionālās izglītības iestāžu pārvaldību un iesaistītā personāla profesionālās kompetences pilnveidi[7]. Savukārt Latvijas Darba devēju konfederācijas iniciatīva paredz palielināt tādu kvalificētu profesionālās izglītības iestāžu audzēkņu skaitu, kuri piedalās darba vidē balstītās mācībās vai mācību praksē uzņēmumā[8]. Paralēli daudzās skolās tiek īstenoti arī lokāli ierosināti vietējās vai starptautiskās sadarbības projekti, t. sk. pieredzes apmaiņas braucieni.

Projektu rezultātus izglītībā, karjeras izglītībā un atbalstā, pirmkārt, izjūtam kā pakāpeniskas kvalitatīvās izmaiņas, un tikai pēc tam ir iespējams pilnvērtīgi novērtēt kvantitatīvos rādītājus. Kaut arī projekti ir savstarpēji nesaistīti, tos visus vieno mērķis veicināt attīstību izglītības sektorā, mainot pieeju mācīšanas un mācīšanās procesam jau domāšanas līmenī, sekmējot skolēnu un audzēkņu izpratni par mācību satura saistību ar darba pasauli, padarot karjeras atbalstu labāk pieejamu, uzlabojot vidi un papildinot mērķu realizēšanai nepieciešamos instrumentus.

Augstskolu pieredze

Stratēģiskie projekti augstākās izglītības jomā

Līdztekus iniciatīvām, kas tiek realizētas vispārizglītojošās un profesionālajās skolās, arī augstskolās tiek īstenoti vairāki nacionāla mēroga projekti, kas veicina vispusīgas pārmaiņas un attīstību augstākās izglītības iestādēs.

Ir paredzēts sekmēt jauno pasniedzēju piesaisti, atbalstot doktorantu akadēmisko darbu augstākās izglītības institūcijās, kā arī piesaistīt ārvalstu pasniedzējus darbam Latvijas augstskolās. Tiks atbalstīta akadēmiskā personāla kompetenču un prasmju pilnveide, t. sk. Eiropas Savienības valodu apguve un stažēšanās uzņēmumos. Šo atbalstu paredz darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība" specifiskā atbalsta mērķis „stiprināt augstākās izglītības institūciju akadēmisko personālu stratēģiskās specializācijas jomās"[9].

Savukārt darbības programmas mērķa „nodrošināt labāku pārvaldību augstākās izglītības institūcijās"[10] viens no uzdevumiem ir īstenot augstākās izglītības iestāžu attīstības stratēģiju, kā arī atbalstīt tās izstrādi, pilnveidi un ārējo vērtēšanu. Atbalsts paredzēts arī studiju virzienu padomju darbam, veicot studiju programmu satura pārstrukturizāciju un aktualizāciju, kā arī studiju programmu konsolidāciju. Saskaņā ar programmas mērķa aktivitātēm tiks attīstīti e-risinājumi, t. sk. e-koplietošanas mehānismu un starpinstitūciju sadarbības risinājumi, un stimulēta augstskolu iekšējās kvalitātes nodrošināšanas sistēmas efektivitāte. Tas attiecas arī uz personāla atalgojuma un promocijas sistēmas ārējo vērtēšanu un sistēmas pilnveidošanu.

ESF atbalstu studiju programmu fragmentācijas mazināšanai paredz specifiskā atbalsta mērķis „samazināt studiju programmu fragmentāciju un stiprināt resursu koplietošanu"[11]. Ir paredzēts finansējums jaunu Eiropas Savienības valodās īstenotu studiju programmu un kopīgo doktorantūras studiju programmu izstrādāšanai, licencēšanai, aprobēšanai un starptautiskai akreditēšanai. Plānots, ka programmas otrajā kārtā tiks izstrādātas un akreditētas 10 doktorantūras studiju programmas un 62 ES valodās īstenotas studiju programmas; līdz 2023. gada nogalei ļaus slēgt 170 studiju programmas, mazinot to fragmentāciju.

Vēl viens darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība" specifiskā atbalsta mērķis ir „palielināt moderni-

zēto *STEM* [dabaszinātņu, tehnoloģiju, inženierzinātņu un matemātikas], tajā skaitā medicīnas un radošās industrijas, studiju programmu skaitu"[12]. Atbalsts tiks teritoriāli koncentrēts studiju un zinātniskā darba infrastruktūras attīstīšanai un augstākās izglītības iestāžu stratēģiskās specializācijas stiprināšanai. Uz to attiecas arī iekārtu un aprīkojuma iegāde, ēku vai telpu remonts, pārbūve vai celtniecība, kā arī pielāgošana aprīkojuma un aparatūras uzstādīšanai un darbībai. Ir paredzēts atbalsts informācijas un komunikācijas tehnoloģiju risinājumiem, t. sk. tālmācības rīku, programmatūras un bibliotēkas resursu iegādei matemātikas, dabaszinātņu, medicīnas, inženierzinātņu un radošās industrijas studiju virzienos. Paredzēts, ka studiju un zinātniskā darba infrastruktūras attīstība pozitīvi ietekmēs izglītības rezultātus, veicinot šo jomu studentu kompetenču pilnveidi un spēju pielāgoties mainīgajām dzīves situācijām un darba tirgus prasībām.

Erasmus+ stratēģiskās partnerības

Ik gadu augstskolām ir iespēja pieteikt projektu idejas *Erasmus+* stratēģisko partnerību projektu konkursā, kas ir viens no paņēmieniem, kā veicināt inovāciju ienākšanu un realizēt modernizācijas procesu augstskolu vidē. Sacensība par uzvaru projektu konkursā ir sīva, visi projekti ir starptautiski un apjomīgi. Gada laikā Latvijā tiek apstiprināti divi vai trīs *Erasmus+* stratēģiskās partnerības projekti, kuros projekta iesniedzējs ir arī projekta koordinators Latvijā. Arī ārvalstu augstskolas ik gadu iesniedz un koordinē projektus, un dažkārt tajos starp partneriem un ideju īstenotājiem ir Latvijas augstskolas.

Augstskolu gatavoto projektu formātu un tematiku pamatā nosaka *Erasmus+* programmas vadlīnijas un tajās norādītās prioritātes. Paredzēts, ka *Erasmus+* stratēģiskās partnerības programmas projekti rosinās modernizāciju, kā arī uzlabos izglītības, apmācības un jaunatnes politikas spēju reaģēt uz mūsdienu pasaules būtiskākajām problēmām. Starp t. s. horizontālajām prioritātēm ir aktuālu un kvalitatīvu prasmju un kompetenču attīstīšana, prasmju un kvalifikāciju pārskatāmības uzlabošana un atzīšana, pedagogu profesionālā pilnveidošana, inovatīvu pieeju un uz datiem balstītu reformu izstrādāšana (nodrošinot ilgtspējīgas investīcijas visos mācību veidos), sociālās iekļaušanās veicināšana, digitālo risinājumu izstrādāšana izglītības resursu pieejamības sekmēšanai un inovatīvu metožu un pedagoģisko pieeju attīstīšana.

Augstākās izglītības sektorā kā prioritārā tēma ir izvirzīta prasmju trūkuma un prasmju neatbilstības risināšana, sekmējot izglītības sektora un darba tirgus mijiedarbību un atbalstot absolventu turpmākās pārraudzības sistēmas pilnveidi. Starp prioritārajām darbībām ir arī apmācības un informācijas apmaiņas sekmēšana, kas uzlabo mācīšanas kvalitāti, izcilības atbalstīšanu mācīšanas un prasmju pilnveidošanas jomā, iekļaujošas augstākās izglītības sistēmas veidošanu, atzinības paušanu labai mācīšanas praksei, inovāciju veicināšanu augstākās izglītības iestādēs un pētniecības institūtos, internacionalizācijas, atzīšanas un mobilitātes veicināšanu, atbalstot izmaiņas saskaņā ar Boloņas principiem un instrumentiem. Augstu tiek vērtēta arī uzņēmēju iesaistīšanās projektu īstenošanā.

Pēdējos divos gados *Erasmus+* atbalstu iesniegto ideju realizācijai ir saņēmuši stratēģisko partnerību projekti, kas saistīti ar inovāciju ieviešanu izglītības iestādēs. Visbiežāk tiek izstrādātas specifiskas, katras augstskolas profilam atbilstošas, mācību programmas, jaunas metodes vai digitālas platformas mācīšanas procesa pilnveidošanai. Vairāki projekti paredz augstskolās ieviest uzņēmējdarbības izglītību, lai studenti apgūtu uzņēmējiem vajadzīgās prasmes un domāšanas veidu, kā arī spētu radošas idejas pārvērst uzņēmējdarbībā. Visas projekta idejas tiek realizētas, sadarbojoties gan Latvijas, gan ārvalstu projektu īstenotājiem. Nozīmīgi priekšnoteikumi šo projektu mērķu sasniegšanai ir starptautiskā sadarbība un tās veicināšana.

Kaut arī katrā projektā piedalās noteikts partneru skaits, ieguvēju no projektu realizācijas ir daudz vairāk. Ļoti nozīmīgs ir katra projekta intelektuālais rezultāts. Tā devumu gan ir grūti precīzi izmērīt, jo laika gaitā tas var skart arvien jaunu auditoriju. Piemēram, ja kāda projekta gaitā ir izstrādāts un izplatīts jauns, universāli izmantojams mācību resurss, ar katru gadu tā lietotāju loks var paplašināties. Otrs svarīgs devums ir sadarbība. Projekta īstenotājiem sadarbojoties, notiek pieredzes apmaiņa, tiek gūta starptautiska projekta vadības pieredze, izmantota iespēja radīt inovatīvas idejas un pilnveidot darba vidi. Sadarbība notiek arī starp dažādiem sektoriem, piemēram, starp dažādu nozaru pārstāvjiem, augstskolām un uzņēmējiem. Tas veido sinerģiju, kas ir ļoti būtiska augstākās izglītības kvalitātes uzlabošanai. ■

ESF PROJEKTI

1. SAM 8.3.1.1. Kompetenču pieejā balstīta vispārējās izglītības satura aprobācija un ieviešana.
2. SAM 8.3.1.2. Digitālo mācību un metodisko līdzekļu izstrāde.
3. SAM 8.3.2.1. Atbalsts nacionāla un starptautiska mēroga pasākumu īstenošanai izglītojamo talantu attīstībai.
4. SAM 8.3.2.2. Atbalsts izglītojamo individuālo kompetenču attīstībai.
5. SAM 8.3.4. Samazināt priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu, īstenojot preventīvus un intervences pasākumus.
6. SAM 8.3.5. Uzlabot pieeju karjeras atbalstam izglītojamajiem vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs.
7. SAM 8.5.3. Nodrošināt profesionālās izglītības iestāžu efektīvu pārvaldību un iesaistītā personāla profesionālās kompetences pilnveidi.
8. SAM 8.5.1. Palielināt kvalificētu profesionālās izglītības iestāžu audzēkņu skaitu pēc to dalības darba vidē balstītās mācībās vai mācību praksē uzņēmumā.
9. SAM 8.2.2. Stiprināt augstākās izglītības institūciju akadēmisko personālu stratēģiskās specializācijas jomās.
10. SAM 8.2.3. Nodrošināt labāku pārvaldību augstākās izglītības institūcijās.
11. SAM 8.2.1. Samazināt studiju programmu fragmentāciju un stiprināt resursu koplietošanu.
12. SAM 8.1.1. Palielināt modernizēto STEM, tajā skaitā medicīnas un radošās industrijas, studiju programmu skaitu.

Par ko sapņo bērni speciālās izglītības programmās

Intervija ar izglītības psiholoģi

Marta Rubīna

VIAA Informācijas un karjeras atbalsta departamenta Karjeras atbalsta nodaļas vecākā programmas speciāliste

Par darbu izglītības psiholoģes amatā, karjeras izglītības atbalstu, tā nozīmīgumu un attīstību speciālās izglītības iestādēs dalās Jaunmārupes pamatskolas izglītības psiholoģe *Dr. psych.* Ilona Laizāne.

Pastāstiet, lūdzu, par savu darba pieredzi speciālās izglītības iestādē! Kas jūs motivēja sākt šo darbu?

Mana psiholoģes karjera sākās pirms 18 gadiem speciālajā skolā. Tā bija neliela skola Rīgas pievārtē, kur pirms tam psihologs nebija strādājis. Man tas bija jauns izaicinājums, bija jauni kolēģi un dažādu vecumu skolēni. Tur pirmo reizi uzzināju, ka ir skolas, kur tiek skaitītas nevis klases, bet apmācības gadi. Atšķirīgā bija daudz, un tas atklājās pamazām. Tolaik mācības skolā sāka tie bērni, kurus līdz tam uzskatīja par nemācāmiem, un pirmajā klasē sāka mācīties 15 un 16 gadus veci jaunieši. Viņu dzīves mugursomā bija vairākas smagas diagnozes un institūciju pārstāvju neticība, vai skola ir viņu īstā vieta. Tas bija arī manu iespēju laiks. Kopā ar aktīvām skolotājām un atbalstošu direktori iesaistījos dažādos projektos, un tapa vairākas grāmatiņas par sociālajām prasmēm bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem.

Kādas kompetences ir nepieciešamas atbalsta personālam, strādājot ar speciālās izglītības programmu audzēkņiem?

Atbalsta personāls – tas skan cerīgi, bet realitātē katrā mācību iestādē tas ir atšķirīgs. Dažās skolās atbalsta komanda ir liela – logopēds, psihologs, speciālās izglītības skolotājs, priekšmetu skolotāji, psihiatrs, medicīnas māsa un vēl. Taču citās skolās neizdodas atrast speciālistus, lai izveidotu atbalsta komandu bērnu vajadzību nodrošināšanai. Pieņemu, ka tiem speciālistiem, kuri izvēlas strādāt speciālajās skolās, ir tam nepieciešamās kompetences un pieredze. Attiecībā uz psihologiem: ne visiem ir pieejami Latvijā klīniskās grupās standartizētie testi, kas, piemēram, ļauj precīzi diferencēt kognitīvās spējas vai adaptīvo uzvedību. Vispārējās prasmes, kas nepieciešamas visiem, kuri strādā ar bērniem, ir pacietība un laba sava stresa vadība.

Ilona Laizāne savā darbavietā

Kā, strādājot speciālās izglītības iestādē, jūs organizējāt sadarbību ar audzēkņu vecākiem?

Parasti vecāki ir ieinteresēti savu bērnu panākumos un sasniegumos, tomēr ir arī tādi vecāki, kuri mēdz izvairīties no grūtību risināšanas un iesaistīšanās savu bērnu grūtību pārvarēšanā. Regulāras individuālas sarunas ar vecākiem ir efektīvākais veids, kā mērķtiecīgi virzīties uz kopīgo mērķi – bērna vai jaunieša sagatavošanu patstāvīgai dzīvei. Protams, ņemot vērā katra spējas, prasmes un veselību.

Bieži vien manu skolas klientu mammas, tēti un skolotājas ar personības pašizpratnes un izaugsmes grūtībām vērsās pie manis privāti. Kopā risinājām arī problēmas, kas saistītas ar dažādām ikdienas situācijām, darbu, attiecībām ar citiem cilvēkiem.

Kas ir galvenie uzdevumi, sniedzot karjeras atbalstu speciālās izglītības iestādes audzēkņiem?

Audzēkņiem ar pamatizglītību profesiju izvēle nav liela. Tas vecākus un skolēnus dažkārt mulsina, tomēr, skaidrojot un iepazīstinot viņus ar pieejamajām karjeras iespējām, izdodas rast sapratni. Visbiežāk jauniešus saista un vecākus nomierina skolotāja aizrautība, enerģija un kompetence profesionālajā jomā. Ir skolas, kur sagatavo darba tirgū pieprasītu profesiju pārstāvjus – pavāra palīgus, galdnieka palīgus, remontatslēdzniekus.

Kādi karjeras izglītības pasākumi un karjeras atbalsta pakalpojumi speciālās izglītības iestādēs vislabāk palīdz sasniegt optimālo rezultātu?

Gan skolēnus, gan viņu vecākus uzrunā speciālo izglītības programmu absolventu veiksmes stāsti. Labas prakses piemēri attēlos, filmiņās, stāstos vieglajā valodā. Tiem būtu jābūt pieejamiem skolu un pašvaldību interneta vietnēs. Tur bieži var redzēt lepojamies ar vispārizglītojošo skolu

skolēnu akadēmiskajiem un karjeras sasniegumiem, bet par to skolēnu karjeras sasniegumiem, kuri apgūst speciālās izglītības programmas, nekā nav. Tā ir brīva niša, kas būtu jāizmanto.

Kas speciālās izglītības programmu audzēkņus saistībā ar savu personisko un profesionālo izaugsmi motivē visvairāk?

Domāju, ka tā ir iespēja pēc skolas beigšanas strādāt un saņemt atalgojumu par savu darbu. Patstāvīgas dzīves iespējas. Par to sapņo ikviens!

Kāda loma ir profesionāļu savstarpējai sadarbībai, sekmējot karjeras izglītību speciālās izglītības iestādēs?

Daudzas speciālās skolas piedāvā bērniem iespēju mācīties arodizglītības programmās, apgūstot kādu profesiju, piemēram, pavāra palīga profesiju. Pagājušajā mācību gadā to apguva ap 300 audzēkņu. Tas liecina, ka skolēniem ar speciālām vajadzībām skolas profesionālās karjeras iespējas piedāvā. Tomēr būtu labi, ja atsaucīgāki būtu darba devēji. Skolu, darba devēju un pašvaldību sadarbībai ir jākļūst produktīvākai. Pašvaldībās un skolās ir jāmeklē resursi, lai bērnus ar speciālām vajadzībām varētu iekļaut ne tikai izglītības sistēmā, bet pēc skolas arī darba tirgū.

Kas šīs darba pieredzes laikā jums sniedza vislielāko gandarījumu?

Sastopot bijušos kolēģus vai skolēnus, ir patīkami dzirdēt par tiem, kuri apguvuši amatu, kuriem ir darbs un ir izdevies izveidot ģimeni. Gandarījumu rada tas, ka kopumā Latvijā aizspriedumi pret atšķirīgo, citādo samazinās, arī attiecībā uz speciālo izglītības programmu audzēkņiem. Pirms 20 gadiem skolēnus ar garīgās attīstības traucējumiem reti gadījās redzēt sabiedriskos pasākumos, muzejā, pludmalē vai veikalā. Tagad ir iespējams, ka lielveikala kasē mūs apkalpos tieši viņi, ka koncertā sēdēsim viņiem līdzās un izstādē kopā priecāsimies par mākslas darbiem.

Kāds atbalsts varētu būtiski uzlabot mācību procesu speciālās izglītības iestādēs?

Ir svarīgi padarīt skolas pēc iespējas labāk pieejamas ikvienam bērnam – ne vien vides pieejamības, bet arī skolotāju resursu pieejamības ziņā. Saskaņā ar vairākām starptautiskajām konvencijām visiem bērniem ir tiesības uz kvalitatīvu izglītību iekļaujošā vidē. Pieejama vide nozīmē ne tikai fizisku pieejamību, bet arī labvēlīgu vidi ikvienam – cilvēkiem ar kustību traucējumiem, grūtniecēm un citiem.

Daļai bērnu ar speciālajām vajadzībām ir raksturīgas daudzas grūtības: ierobežotas kognitīvās spējas, valodas attīstības traucējumi un apgrūtināta sociālā mijiedarbība ar citiem cilvēkiem. Tas norāda, ka ļoti svarīga ir visaptveroša izglītības, veselības un sociālā sektora sadarbība. ■

Pētnieciskie darbi karjeras attīstības atbalsta jomā

Lai ikvienu iepazīstinātu ar pētnieciskajiem darbiem karjeras attīstības atbalsta jomā, sadarbībā ar Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas, Latvijas Lauksaimniecības universitātes, Daugavpils Universitātes un Liepājas Universitātes studiju programmu direktoriem esam apkopojuši maģistrantūras programmas „Karjeras konsultants" 2018. gadā aizstāvēto darbu tematus. Arī turpmākajos „Karjeras Ziņu" izdevumos tiks publicēti maģistra darbu temati karjeras attīstības atbalsta jomā.

Ja kāds no darbiem Jūs ir ieinteresējis un vēlaties uzzināt tajā paustās atziņas un rekomendācijas karjeras atbalsta uzlabošanai, aicinām ar augstskolu starpniecību sazināties ar pētījumu autoriem. Rosinām turpināt pētījumus, kas risina šos svarīgos jautājumus!

DAUGAVPILS UNIVERSITĀTE		
Diāna	Balalaikina	Karjeras attīstības atbalsts skolēniem kompetenču pieejā: pedagogu karjeras konsultantu darba specifika
Iluta	Kārkliņa	Jauniešu brīvprātīgā darba organizēšana Latvijas biedrībās
Veronika	Krūmgolde	Sporta skolotāja kā karjeras konsultanta profesionālais atbalsts jauniešiem militārajā jomā
Natālija	Kudiņa	Mākslas izglītības iestādes Latvijā un jauniešu motivācija izglītībai mākslas jomā
Jaroslavs	Laiševcovs	Profesionālās pašnoteikšanās veicināšana jauniešiem ar speciālajām vajadzībām
Kristīne	Rimša	Karjeras attīstības atbalsta pasākumu raksturojums Rēzeknes pilsētas vispārizglītojošās iestādēs
Rasma	Svikle	Dažādu paaudžu vērtības un tikumi kompetenču pieejas kontekstā Latgales skolās
Jānis	Šaudiņš	Rēzeknes novada jaunatnes politikas attīstības stratēģijas 2017.–2021. gadam ieviešanas analīze karjeras veidošanas kontekstā
Aļona	Veļičko	Jauno māmiņu motivēšana iesaistei darba tirgū: *NEET* aspekts

RĒZEKNES TEHNOLOĢIJU AKADĒMIJA		
Daina	Bule	Karjeras attīstības atbalsts vidusskolēniem Rēzeknes novada pašvaldības izglītības–uzņēmējdarbības kontaktpunktos
Sanda	Domule	Karjeras atbalsts bezdarbniekiem vecumā no 50 gadiem
Vineta	Elksne	Darbinieku konsultēšanas kompetences attīstības veicināšana konsultāciju uzņēmumā
Inga	Liepa	Karjeras konsultanta darbība klientu integrācijas darba tirgū veicināšanai profesionālās rehabilitācijas procesā
Nadežda	Trušele	Karjeras atbalsts izglītojamo profesionālās karjeras attīstības veicināšanai tehnikumā
LATVIJAS LAUKSAIMNIECĪBAS UNIVERSITĀTE		
Baiba	Rokjāne	Aprūpētais darba uzteikums darbinieku karjeras veicināšanai
Ilze	Kavinska	Sociālo tīklu un mediju loma karjeras attīstības atbalstā
Ruta	Liņķe	Karjeras vadības prasmes Latvijas Lauksaimniecības universitātes studentiem
Gunita	Smiltiņa	Bezdarbnieku dalības profesionālajā izglītībā veicināšana karjeras atbalsta kontekstā
Tatjana	Šlikaite	Ēnu diena kā darba forma karjeras izglītībā pamatskolā
Sandra	Dzelme	Darba tirgus izpētes metodika karjeras atbalstam vidusskolā
Jeļena	Onžule	Divpadsmito klašu skolēnu gatavība profesijas izvēlei
Sanita	Dzelme	Karjeras attīstības atbalsts vidusskolēniem izglītības apmaiņas programmas ietvaros
Inga	Ozoliņa	Jauno māmiņu karjeras attīstības atbalsts Bauskā un Bauskas novadā
Undīne	Apsāne	Vecāko tālruņa operatoru profesionālā pilnveide zvanu centra darbinieku mācību uzlabošanai
Gunta	Pikša	Karjeras attīstības atbalsta modelis Latvijas Neredzīgo biedrības Rehabilitācijas centra klientiem
Ilze	Rasa	Sociālās atstumtības riskam pakļauto jauniešu karjeras izglītības veicināšana vakarskolā
Inese	Vaita	Pašizziņas veicināšana 6–7 gadus veciem bērniem karjeras kontekstā
Anda	Zariņa	Latviešu tautas pasaku iekļaušana uz gudrību vērstā karjeras konsultēšanā pamatskolas 7. klasē
LIEPĀJAS UNIVERSITĀTE		
Kate	Ažēna	Profesionālās izglītības skolotāju gatavība iekļaut profesijas apguves procesā skolēnus ar garīgās attīstības traucējumiem
Aija	Gelderiņa	Bezdarbnieku karjeras attīstība Grobiņas novadā
Liene	Juzupe	Mācību uzņēmumi skolēnu izpratnes attīstībai par nākotnes karjeras izvēli pamatskolā
Skaidrīte	Krastiņa	Karjeras lēmuma pieņemšana pusaudžiem ar speciālām vajadzībām pamatskolā
Indra	Krēgere	Atbalsts karjeras izvēlē jauniešiem Engures novadā
Elīna	Krūma	Karjeras izglītība pārneses prasmju apguvei jauniešu pašvadītas karjeras attīstībai
Inga	Kuncīte	Audzēkņu karjeras lēmumu īstenošana profesionālās izglītības iestādē
Solvita	Stalīdzāne	Reemigrantu karjeras attīstības iespējas, atgriežoties Latvijā

Valsts izglītības attīstības aģentūra

Informācijas un karjeras atbalsta departaments
Valņu iela 1, Rīga, LV-1050
tālr.: 67830842; fakss: 67830830
e-pasts: *euroguidance@viaa.gov.lv*

EIROPAS SAVIENĪBA

Ziņu izdevuma izstrādi līdzfinansē Eiropas Komisija.
Izdevums atspoguļo vienīgi autoru uzskatus, un Eiropas Komisija nav atbildīga par tajā ietvertās informācijas lietojumu.